

ԻՆՉՈ՞Ւ

Posted on June 24, 2021 by Keghart

Category: [Opinions](#)

Մովսես Ծիրանի, Չալքա, Լիբանան, 15 Հունիս 2021

Երբ պատմութիւն, մէկ հարց

Պարսելոնա, 1 Հոկտ. 2001

Հրաւիրուած էիք մասնակցելու Պարսելոնայի Euro Art միջազգային ցուցահանդէսին, որ տեղի կ'ունենար «Ռամպլա» նշանաւոր պողոտայի վերջաւորութեան, ծովափնեայ հնատիպ շէնքի մը մէջ:

Երբ կը պատրաստուէին պաշտօնական բացումը կատարել, յանկարծ ամբոխ մը ներս խուժեց գոռում գոչումներով... Նախ փորձեցին ներկաները դուրս հրաւիրել ցոյցի, եւ ապա, երբ անտարբեր վերաբերմունքի հանդիպեցան, սկսան տաղաւարներն ու ու Նոյնիսկ արուեստի գործերը ջարդուփշուր ընել: Յայտնի չէր թէ ի՞նչ կը կատարուի եւ ոչ ալ յստակ էր թէ իրենց ուզածը ի՞նչ է: Ես բնագոյաբար ջարդուած շրջանակի մը մէկ փայտը ձեռքս առի, եւ ուրիշներու հետ դիմադրեցիք ու սկսանք դուրս վրնտել զանոնք: Քաշկռտուք ու ծեծկռտուք սկսաւ մեր եւ ցուցարարներու միջեւ: Մինչ այդ, ոստիկանները հասան ու ցուցարարներէն քանի մը հոգի ձերբակալեցին, ու մնացած բոլորը դուրս հանեցին: Պարզուեցաւ որ Նոյն օրը Աֆղանիստանի վրայ Ամերիկեան յարձակումը սկսած է, ու քաղաքական կարգ մը կազմակերպութիւններ ցոյցի ելած են ԱՄՆ-ի դէմ: Լրատուամիջոցները ուրիշներու շարքին գիս եւս «հարցաքննեցին» ու լայնօրէն անդրադարձան դէպքին... :

Սիրելի ընթերցող, ինդիրը այս չէ, այլ այն որ այս միջադէպին պատճառով յաջորդ օրը անձնաւորութիւն մը ուղիղ քովս եկաւ, ու հաստատելէ ետք որ դէպքին մասնակցած հայը ես եմ, առաջարկեց որ ցուցահանդէսէն ետք հանդիպիք: Տարաւ գիս Նոյն հրապարակին վրայ գտնուող ծովափնեայ ճաշարան մը: Կը կարծէի թէ խօսքը արուեստի շուրջ պիտի դառնայ: Բայց ծանօթացման կարճ գրոյցէ մը ետք, ան ուղղակի նիւթին անցաւ.

-Ես Քաթալան activist ղեկավարներէն եմ: Դուք ինքնուրոյն ու բարձր մշակոյթի տեր ազգ էք: Մենք Նոյնպէս, սակայն տարբերութիւնը այն է որ մենք գիտենք ձեր մասին, իսկ դուք՝ ոչ: Վստահ եմ բոլորի նման դուք ալ կը կարծէք թէ, Փիքասսոն, Սալվատոր Տալին, Խուան Միրոն, Անթոնի Կաուտին եւ շատ շատեր սպանացիներ են: Մինչդէռ անոնք բոլորն ալ Քաթալաններ են: Իբրեւ Նոյն ճակատագիրը կրող ազգ փորձած ենք գործակցիլ ձեր հետ, բայց ի գուր: Մենք գիտենք ձեր պատմութիւնը ու կը կիսենք ձեր ցաւը: Իմ եւ ընդհարապէս մեր առաջարկը այն է որ ստեղծենք Քաթալանա-հայկական մշակութային միութիւն մը, ու հետապնդենք մեր եւ ձեր ազգային իրաւունքները... միասնաբար: Այստեղի հայկական գաղութը Նոր սկսած է կազմակերպուիլ: Մենք արդէն իսկ սկսած ենք Պասքերու հետ կապ հաստատել ու գործակցիլ... : Եթէ կամեցողութիւն ըլլայ, կրնանք ուրիշներ եւս ներգրաւել շարժման մէջ: Դուք միջազգային մեծ փորձ ունիք: Ինչո՞ւ դուք մեզմով ու մեր նմաններով չէք հետաքրքրուած ու պատրաստ չէք

գործակցելու...

ԻՆՉՈ՞Ւ

Մոնաքո, Մարտ-Ապրիլ, 2010

Առի

թը դարձեալ կերպարուեստի միջազգային ցուցահանդես մըն էր, որ տեղի կ'ունենար Grimaldi Forum-ին մէջ: Իջեւանած էինք «Meridien Sur Mer» հիւրանոցը, որուն եւ ցուցահանդեսի սրահին միջեւ, մեր ամենօրեայ ճանապարհին վրայ կար ծովափնեայ ճաշարան մը, որմէ յաճախ կ'օգտուէինք: Առաջին օրն իսկ նշմարեցի թէ բազմաթիւ դրօշակներով զարդարուած էր ճաշարանի մուտքն ու ելքը, սակայն զարմանալիօրէն մեր «Եռագոյնը» կը բացակայէր: Քանի մը անգամ յաճախելէ ետք, երբ ծանօթութիւն ստեղծուեցաւ ճաշարանի տիրոջ հետ, հարցուցի.

-Ինչո՞ւ Հայկական եռագոյնը կը պակսի դրօշակներուն մէջ:

-Այս բոլոր դրօշակները, տարբեր երկիրներէ այցելուներ բերած են, եթէ դուք ալ բերեք, ձեր «Եռագոյնն» ալ հաճոյքով կը կախեմ... :

Քաջալերուած այդ տարուայ յաջողութենէն, յաջորդ տարին մենք դարձեալ մասնակցեցանք Մոնաքոյի միջազգային ցուցահանդեսին: Ես չէի մոռցած հետս բերելու մեր դրօշակը: Որովհետեւ այդ օրը տերը հոն չէր, յանձնեցի զայն տիկնոջը, խնդրելով որ

հնարաւորին չափ հեռու դէպքեր թրքական դրօշակէն: Օրեր ետք երբ երեկոյ մը դարձեալ հոն կը ճաշէինք, տերը եկաւ շնորհակալութիւն յայտնեց «Եռագոյնին» համար եւ իբրեւ յաւելեալ հիւրասիրութիւն pizza մը դրաւ սեղանին ու ակեցուց.

-Ասիկա «corsica» կը կոչուի, մեր speciality-ն է, անուշ ըլլայ:

Ես իմ հերթիս շնորհակալութիւն յայտնեցի, յատկապէս անոր համար որ մեր դրօշակը աչքառու լաւ տեղ մը դրած էր, իսկ թրքականը՝ հանած ու աննշան անկիւն մը գետեղած: Ապա հրաւիրեցի որ նստի... : Անմիջապէս հարցուցի.

-Եթէ այս pizza-ն ձեր speciality-ն է, ապա ինչո՞ւ «Գորսիկա» կը կոչուի:

-Ես գիտեմ որ դուք Հայերոյ թուրքերուն չէք սիրեր եւ գիտեմ թէ ինչու: իսկ դուք չէք գիտեր որ մենք ֆրանսացիները շատ ակեցի կ'ատենք քան՝ դուք թուրքերը...

-Ներողութիւն դուք մոնոգէս (Monegasque) էք թէ իտալացի...

-Ո՛չ մէկը եւ ո՛չ ալ միւսը...

-Այն ատեն ինչո՞ւ կ'ատէք ֆրանսացիները:

-Որովհետեւ ես գորսիգացի եմ: Կը տեսնէ՞ք, դուք մեր մասին գաղափար իսկ չունիք: Ո՛չ ֆրանսացի ենք մենք եւ ո՛չ ալ իտալացի: Մենք գորսիկացի ենք, առանձին մշակոյթով ու իւրայատուկ լեզուով ազգ ենք: Ոչ միայն Մոնաքոն, այլեւ ամբողջ Զոթ տ'Ազիւրը (Cote d'Azure) իտալական հողեր են: Ֆրանսացիները գրաւած են զանոնք, որոնց շարքին նաեւ Գորսիգան: Այս երաժշտութիւնը որ կը լսես գորսիգական է, ոչ մէկ կապ ունի, ո՛չ իտալական, ո՛չ ֆրանսական եւ ո՛չ ալ որեւէ եւրոպական մշակոյթներու հետ: Ես երբ կը լսեմ ձեր հայերու կամ Պասքերու երաժշտութիւնը, հարազատութիւն մը կը զգամ անոնց հետ : Ասիկա պասք զբօսաշրջիկ մը նշմարել տուաւ ինձի, որ ձեր պատմութիւնը շատ լաւ գիտեր: Անոր ցանկութիւնն էր որ այս երեք անիրաւուած ու ճնշուած ազգերը միանային ու միասնաբար իրենց ազատագրական պայքարը շարունակէին... : Ես կը զարմանամ որ ինչո՞ւ մենք ձեր մասին գիտենք ու կը հետաքրքրուինք ձեզմով, իսկ ոչ միայն դուք, այլեւ ողջ աշխարհը մեր ազգի մասին գրեթէ գաղափար չունի: Փարիզ կ'երթան, կ'այցելեն Նափոլեոնի դամբարանը ու իբրեւ ֆրանսացի հերոս, կը խոնարհին նաեւ անոր դիմաց: Հիմա կը հասկնա՞ս թէ ինչո՞ւ մեր speciality-ին անունը «Corsica» է եւ ոչ թէ Մոնաքօ կամ ուրիշ բան մը...: Մենք որոշ փորձեր ըրած ենք սակայն դուք մէկ ճամբայ բռնած էք ու կ'երթաք առանց չորս կողմ նայելու:

Ինչո՞ւ.... :

Գահիրէ, Փետրուար 1988

«Յուսաբեր» ակումբին կողմէ հրաւիրուած էի շարք մը դասախօսութիւններ տալու: Պարտաւորութիւններս կատարելէ ետք ճանապարհ ինկայ դէպի հարաւ, հասնելու համար մինչեւ Ասուան ու Ապու Սիմպել: Ճանապարհին կարգ մը հնավայրեր (Ամարնա,

Ասիական (սուրբ) լեռնաշղթաները հասնում են Եգիպտոսի հինազետ-եգիպտաբան՝ Դոկտ. Հուրիկ

Սուրուզեանը: Հուրիկը չափազանց յարգուած մասնագետ էր Եգիպտոսի մէջ, բոլոր արգիլուած դուռերը կը բացուէին իր առաջ: Նմանօրինակ մասնագետ առաջնորդ մը ունենալը մեծ բախտաւորութիւն էր ինծի համար, մանաւանդ որ գեղեցիկ էր ու համակրելի: Մինչ այդ բազմակողմանիօրէն օժտուած արուեստագիտուհի Շաքէ Յովակիմեանը ծանօթացուցած էր մեզ ու մենք բաւական մտերմացած էինք: Օդակայանէն, ինք դիմաւորեց զիս, բոլոր դասախօսութիւններուն ներկայ եղաւ ու օրեր տրամադրեց այցելելու համար Գահիրէի թանգարանը, որուն բազմալէզու պատկերագիրքի մասնագիտական բաժինը իրեն վստահուած էր: Լիւքսորի մէջ շաբաթ մը մնալէ եւ կարենորագոյն հնավայրերը (Թագաւորներու Հովիտի, ինչպէս նաեւ Գառնաքի եւ Ռամսէս Բ.ի տաճարներ) այցելելէ ետք, յաջորդ օրը պետք է մեկնէի Ասուան,

Էլեֆանթին կղզիի հնավայրերը ուսումնասիրելու համար: Ի դժբախտութիւն ինծի Հուրիկը տեղեկացուց որ պիտի չկրնայ հետս գալ, որովհետեւ Գերմանիայէն հնագետներ պիտի գային ու ինք պարտաւոր էր ուղեկցիլ անոնց: Տրամադրութիւնս քանդուեցաւ անոր համար որ իրեն պէս նեկայանալի, ուշիմ ու հաղորդական առաջնորդէ մը կը զրկուէի: Այնուամենայնիւ ան որոշ գրականութիւն տրամադրեց ինծի, բացատրութիւններ տուաւ ու յատուկ պատուիրեց, որ զգոյշ ըլլամ որ չխաբեն զիս իբրեւ օտար, յատկապէս «Ֆալուգա» (նաւակ) վարձելու պարագային... :

Սիրելի ընթերցող, երբ Էլեֆանթին կղզիի հանդիպակաց կողմի գետափը հասայ, քանի մը նաւաստիներ մօտեցան ու անհամեմատ աւելի բարձր գիներ պահանջեցին: Առանձնացայ ու ժայռի վրայ նստայ: Երկու լուծում ունէի, կամ պահանջուած գինը պիտի վճարէի եւ հնարաւորութիւն պիտի ունենայի ուսումնասիրելու կղզիի յուշարձանները, կամ ալ պիտի միանայի զբօսաշրջիկներու խումբի մը եւ հարեւանցիօրէն պիտի տեսնէի զանոնք: Ընթացքին թխամորթ երիտասարդ մը մօտեցաւ ու իր նաւակը հրաւիրեց, աւելցնելով.

-Ըստ երեւոյթին դուք առանձին էք: Ես ձեզ կ'առաջնորդեմ, ամէն տեղ կը տանիմ ու ամէն ինչ կը բացատրեմ... Ես մասնագետ եմ:

-Լաւ, բայց նկատի առէք որ կղզիի ամբողջ շրջանը պիտի ընենք ու որոշ տեղեր երկար պիտի մնանք: Ժամական ինչքա՞ն կ'ուզէք...

-Կարելոր չէ, եթէ կ'ուզէք բնաւ մի՛ վճարէք..

-Չեմ հասկնար, ինչո՞ւ...

-Դուք Հայ էք չէ՞...

-Նախ, ինչէ՞ն գիտցաք որ հայ եմ: Յետոյ իմ հայ ըլլալս ի՞նչ նշանակութիւն ունի ձեզի համար:

-«Ֆալուքա» ելէք, ճամբան կը բացատրեմ: Վստահեցէք ինծի, ես «ասոնցմէ» չեմ:

Յուզուեցայ, ենթադրելով որ Հապէշիստանի խառնածին հայերէն է, որոնցմէ ոմանց ծանօթ էի Հայաստանի ուսանողական տարիներէն: Մտայ նաւակ ու հազիւ ուղղուեցանք դէպի կղզի ան ըսաւ.

-Նայիր վեր...

Նայեցայ... նաւակի կայմին ծայրը մեր եռագոյնը կը ծածաներ: Ան բացատրեց.

-Գահիրէէն հայ պատանիներ եկած էին, անոնք նուիրեցին: Ես Նուպիացի եմ մեր եռագոյնը հանեցի փոխարէնը կախեցի ձեր դրօշակը:

Ես յուզուած էի... ան շարունակեց.

-Ես ձեր պատմութիւնը գիտեմ, գիտեմ որ թուրքերը ձեզ կոտորած են եւ ուզած են ոչնչացնել... : Մենք ալ ձեզ նման մեր դատը ունինք: Ճիշդ է որ մենք իսլամ ենք, սակայն արաբ չենք: Ինքնուրոյն ազգ ենք մենք ու մեր մշակոյթով բոլորովին կը տարբերէինք ուրիշներէ: Հարաւային Եգիպտոսը մեր Հայրենիքն է: Ժամանակին մենք ալ թագաւորութիւն ունէինք: Ուզած ենք ազատ ու խաղաղ ապրիլ հոս՝ մեր սեփական հողերուն վրայ: Սակայն , բռնագրաւեցին մեր երկիրը, տեղահան ըրին ու ցրուեցին մեզ... այնպէս ինչպէս ձեզ հետ վարուեցան... :

-Ինչպէ՞ս...

-Երբ որ ռուսերը Ասուանի ամբարտակը կառուցեցին, ութսունը մէկ Նուպիական գիւղեր ու գիւղաքաղաքներ ջուրին տակ թաղեցին: Իսկ պաշտօնապէս յայտարարեցին որ միայն չորս գիւղեր մնացած են ջուրերուն տակ: Մենք՝ նուպիացիներս դեմ էինք եւ չէինք ուզեր լքել մեր պապենական հողերը: Նոյնիսկ շատեր իրենք զիրենք կապեցին իրենց տան սիւներուն, խեղդամահ եղան ու հոն մնացին, որոնց աճիւնները իբրեւ «վկաներ» մինչեւ հիմա ջուրերուն տակն են : Իշխանութիւնները կրնային փոխել ամբարտակին տեղն ու ձեւը եւ մեր հայրենիքը կը փրկուէր: Չըրին, որովհետեւ լաւ պատրուակ էր իրենց համար Նուպիական հարցը ընդմիշտ թաղելու... : Ճիշդ է որ շատերու տրամադրուեցան կացարաններ, ու որոշ գիւղեր պահեցին իբրեւ թանգարանային

Նմոյշ: Սակայն մենք իբրև ազգ ցրուած ու վտանգուած ենք, այնպէս ինչպէս դուք՝ հայերդ:

View from the east bank of the Nile, looking north (down river) towards Elephantine Island.

Ես լռեցի, ինք շարունակեց.

-Աշխարհը անտարբեր է մեր հանդեպ: Չբոսաշրջիկները կու գան, կ'այցելեն մեր գիւղերը, ոչ միայն կը հիանան այլեւ կապ մը կը տեսնեն մեր եւ հին եգիպտական մշակոյթներու միջեւ: Չեմ գարմացած թէ ինչո՞ւ աշխարհը տեղեակ չէ մեր ողբերգական վիճակէն, սակայն կը գարմանամ թէ ինչո՞ւ մեր եւ ձեզ նման տառապած ու անհրաւուած ժողովուրդները քով քովի չենք գար, չենք օգներ իրարու, որպէսզի միասնաբար պայքարինք մեր ազգային ու համամարդկային իրաւունքներու ձեռքբերման համար: Ինչո՞ւ մեծապետական երկիրներուն վերապահուած պիտի ըլլայ համախմբուիլ ու որոշել երկրագունդի, ինչպէս նաեւ մեր եւ ձեր նման ազգերու ճակատագիրը... Եւ այն ալ առանց մեր կարծիքը առնելու: Համամարդկային ո՞ր օրէնքը կը թոյլատրէ անոնց...: Ի վերջոյ ինչո՞ւ մենք բոլոր ճնշուած ու անհրաւուած ժողովուրդներս պիտի չկարողանանք համախմբուիլ, ու միասնական ու համակարգուած ուժերով շարունակել պահանջատիրական մեր առաքելութիւնը: Ի վերջոյ ինչո՞ւ պիտի շարունակենք համակերպուիլ... Երբ երկրի տերերը կը խօսին մարդասիրական օրէնքներու ուժի մասին, սակայն կը գործեն անտառային ուժի օրէնքներով... :

Ինչո՞ւ...

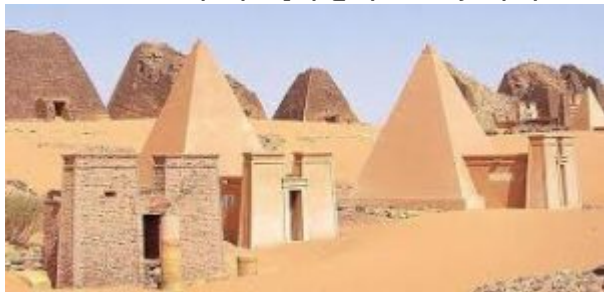
Յաջորդ օրը երբ վերադարձայ Լիւքսոր ու Հուրիկին պատմեցի այս բոլորը, ան պահ մը լռեց, ապա խոնաւ աչքերով , աչքերուս նայեցաւ, ու ըսաւ.

-Կը ճանչնամ այդ երիտասարդը: Մասնագիտութեամբ հնագետ է: Հակառակ անոր որ փայլուն կերպով աւարտած է Գահիրէի համալսարանը, մինչեւ հիմա շնորհքով գործ մը չունի... ան նաեւ չէ ըսած քեզի թէ ամբարտակին տակը մնացածներէն մէկն ալ իր պապն է...: Քանի մը անգամ փորձած է կապ ստեղծել մեր գաղութին հետ...:

Սիրելի ընթերցող՝

Իբրեւ Հայ ազգի ներկայացուցիչ, երեք «**Ինչո՞ւ**»ներուն դիմաց ես յանցաւորի նման գլուխս կախ՝ անճրկած մնացի... : Փաստօրէն ես չկրցայ պատասխանել... : Դուն կրնա՞ս... :

Մանաւա՛նդ որ վերջերս, այս խիստ ստորացուցիչ պարտութենէն ետք, ոչ միայն անգամ

մը եւս դաժանօրէն տրորեցին մեր ազգային ու մարդկային ինքնասիրութիւնը, այլեւ աներեսաբար **կը շարունակեն խօսիլ մարդասիրական օրէնքներու ուժի մասին, սակայն կը գործեն անտառային ուժի օրէնքներու հիման վրայ...** : Այո, ինչո՞ւ կարեկցանք մուրալ նմանօրինակ մեծապետական իշխանութիւններէն, երբ անոնցմէ իւրաքանչիւրը

նախ եւ առաջ կը պաշտպանէ պետական ի՛ր շահերը... անշուշտ արդարօրէն: Նոյն տրամաբանութեամբ սակայն ինչո՞ւ չենք պաշտպաներ մեր ազգային ու մարդկային շահերը, որ մեր անառարկելի իրաւունքն է: Թէ ի՞նչ ըրինք մինչեւ հիմա, ո՞ր հասած ենք եւ կամ ի՞նչ կ'ընենք, բացայայտ է ու մէկին... :

Այո՛, **ինչո՞ւ**... եւ անգամ մը եւս **ինչո՞ւ**... ու բազմաթիւ «**ինչու**»ներ..., որոնք պատասխանի կը սպասեն:

There are no comments yet.